

BOGANMELDELSER

Knud Aage Frøbert: Massemediernes frihed og ansvar. Akademisk Forlag. København 1983, 352 s.

Författaren som kombinerar journalistisk och juridisk utbildning — en i detta, säkert också i andra, sammanhang fruktbarande kombination — är avdelningsföreståndare vid Danmarks journalisthögskola. Boken behandlar både press och radio/TV samt dessutom sådana nya massmedier som teledata, video och kabel-TV. Det är en helt riktig tanke att i våra dagar behandla reglerna för de olika massmedierna i ett sammanhang. Problemen är likartade både för journalister som flyttar från det ena mediet till det andra och för jurister som skall ta ställning till de rättsfrågor som journalisternas verksamhet väcker. Resultatet manar till efterföljd också för svenskt vidkommande, där försök gjorts i samma riktning men såvitt jag nu kommer på inte lika inträngande. Den svenska lagstiftaren är emellertid sedan länge i färd med att åstadkomma grundlagstiftning också för andra massmedier än det tryckta ordet, antingen i en utvidgad tryckfrihetsförordning eller fristående men efter mönster av denna. Förslag enligt sistnämnda alternativ har nu lagts fram av yttrandefrihetsutredningen (SOU 1983:70. Värna yttrandefriheten).

Boken uppftar tre huvudavdelningar, nämligen om den grundlagsskyddade yttrandefriheten, om yttrandefrihetens rättsliga gränser och om det pressrättsliga ansvarssystemet (jfr det svenska systemet med ansvarig utgivare). Hårtill kommer mindre avsnitt om beriktigande, om ansvaret för sändningar i radio/TV m. m. och om skydd av källor.

Efter en redogörelse för den historiska utvecklingen analyserar författaren i den första huvudavdelningen bestämmelsen i § 77 grundloven av år 1953: »Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde påny indføres.« Bestämmelsen motsvaras i den svenska regeringsformen av 2 kap. 1 § punkt 1 om yttrandefriheten, men tryckfriheten regleras i tryckfrihetsförordningen och nu är vi som nämnts på väg att få ytterligare en grundlag för andra massmedier. Ett utslag av svensk perfektionsdrift kanske, men Frøberts arbete ger besked om att Danmark saknar en grundlagsfäst materiell yttrandefrihet och att yttrandefriheten åtminstone formellt sitter trängre i Danmark än i Sverige. Författaren redogör för doktrin och rättspraxis på området och tar upp ett antal specialproblem till egen bedömning. Fascinerande är frågan om rektor kan förhands-censurera skoltidningar när författarna är under 15 år, eftersom de är straffmyndiga och därför inte kan ha »ansvar for domstolene«. En uppgift som en svensk rektor säkert är tacksam att slippa.

Den andra huvudavdelningen, om yttrandefrihetens rättsliga gränser, får anses utgöra bokens tyngdpunkt. För en svensk recensent är det självfallet inte möjligt att med någon grad av säkerhet bedöma författarens ståndpunktstaganden när det gäller innebörden av gällande dansk rätt. Så mycket större behållning har en svensk av att jämföra det svenska systemet med det danska, där straffeloven blir

direkt tillämplig, medan yttrandefrihetsbrotten i Sverige begränsas av tryckfrihetsförordningens brottskatalog (till vilken radioansvarighetslagen hänvisar). I praktiken blir dock skillnaderna på det stora hela inte så betydande.

På en punkt är dock avvikelserna viktiga, nämligen när det gäller privatlivets fred. Vid sidan av ärekränkingsreglerna och särskilda bestämmelser om skydd mot olovlig avlyssning och liknande är den enskilde i Sverige hänvisad till pressens självsanerande verksamhet genom pressens opinionsnämnd och pressombudsmannen samt till radionämnden, när det gäller skyddet för personlig integritet. I Danmark prövas liknande frågor av domstolarna med stöd av § 264 d straffeloven, som stadgar upptill sex månaders fängelse för den som ooberättigat vidarebefordrar meddelanden eller bilder rörande en annans privata förhållanden eller i övrigt bilder av vederbörande under omständigheter som uppenbart kan krävas undandragna offentligheten. Eftersom bestämmelsen kan tillämpas exempelvis på redogörelser för vad som förekommit vid politiska föreningars interna möten, ter sig regleringen från en svensk synpunkt som ganska riskabel för yttrandefriheten. Yttrandefrihetsutredningen har också, enligt min mening med rätta, avstyrkt tanken att i tryckfrihetsförordningens brottskatalog föra in en straffbestämmelse för kränkning av privatlivets fred.

Boken innehåller också en för danska journalister säkert mycket värdefull sammanställning av vad som gäller om olovlig avlyssning, olaga intrång, otillåten foto-grafering osv, regler som det är nödvändigt att behärska exempelvis inom nyhetsjournalistiken. Den måste bl. a. härigenom utgöra en värdefull lärobok vid journalistutbildningen.

Ett ämne som berett mig särskilt stort nöje avser domstolarnas kontroll av Danmarks Radios sändningsverksamhet. I ett avgörande har sålunda højesteret tagit ställning till frågan om ett i folketinget inte representerat parti skulle ha fått delta i ett valprogram i radio och TV inför folktingsvalet 1957 (UfR 1960 s. 33 H). Frågeställningen är välbekant för mig från den svenska radionämnden, men tanken att tvingas ta ställning till den i högsta domstolen både överraskande och en smula motbjudande.

Som förut nämnts saknar jag förutsättningar att göra en traditionell bedömning av redogörelsen för gällande dansk rätt i boken, men den noggranna och inträngande framställningen övertygar mig ändå om att boken måste vara av stort värde för alla danskar som sysslar med massmediaetik och massmediarätt. För oss övriga nordbor som arbetar med eller är intresserade av dessa ämnen utgör boken en stimulerande läsning som inbjuder till återkommande jämförelser mellan dansk rätt och motsvarande nationella reglering. I den pågående behandlingen i Sverige av yttrandefrihetsutredningens förslag till yttrandefrihetsgrundlag stämmer den också till eftertanke. Som framgår av det förut anförda finns det vissa inslag i dansk rätt som jag för egen del inte gärna ser att vi tar efter, men nordiska jämförelser är ändå alltid fruktbara. Eller med Mark Twains ord: »Om ni skall vara ett exempel för era barn, så var åtminstone ett avskräckande.»

Staffan Vängby, Högsta domstolen, Stockholm

Eckart Kühlhorn, Jan Andersson, Johannes Knutsson: Den svenska våldsbrottsligheten. BRÅ Forskning, Rapport 1984:1. Brotsförebyggande rådet. Forskningsenheten. Stockholm, januari 1984, 264 sider med en kort version sammanställt av journalisten Lena Rosendahl: Våldet i Sverige. Rapport 1984:2, 84 sider. Pris henholdsvis ca. 58 og 23 sv. kr.

Denne anmeldelse vil blive koncentreret om hovedrapporten, Rapport 1984:1. Om populærversionen, Rapport 1984:2 skal kun anføres, at det er en god idé med en kort version beregnet for læge læsere, men nyttig også for travle fagfolk, som her kan skaffe sig et hastigt overblik over indholdet af hovedrapporten.

Foruden de tre hovedforfattere har *Jan Gustavsson* i kapitel 4 kvalitativt beskrevet nogle voldstilfælde, ialt 19, som falder i følgende kategorier: 1. Familievold (8 tilfælde). 2. Vold mellem venner/bekendte (3 tilfælde). 3. Vold mellem fremmede (8 tilfælde).

Hele projektet blev påbegyndt i 1975 under den daværende chef for BRÅ's forskningsenhet, professor *Gösta Carlsson*, som efterhånden overlod ledelsen af projektet til *Orvar Olsson* og dennes medarbejder *Margreth Reiniusson*, begge de sidste står nævnt på titelbladet som medforfattere til rapporten; men de har ikke ansvar for udformningen af noget bestemt kapitel i bogen.

Hovedrapportens forord og indledende sammenfatning er skrevet af Andersson, Knutsson og Kühlhorn i fællesskab. Kapitel 1 om voldskriminalitetens struktur, omfang og udvikling (44 s.) er skrevet af Johannes Knutsson, kapitel 2 om præsentation af det empiriske materiale og af forskningsmetodikken af projektets senere leder, Eckart Kühlhorn (8 s.). Kühlhorn har ligeledes tegnet sig for kapitel 3 om volden i teoretisk belysning (129 s.), kapitel 7 om de retslige modreaktioner (21 s.) og kapitel 8 vedrørende spørgsmålet om, hvad vi kan gøre ved voldskriminaliteten (14 s.). Kapitlerne 5 om vold mod personer under arbejde — specielt vold mod tjenestemænd og funktionærer (19 s.) og 6 om røveri (12 s.) er skrevet henholdsvis af Johannes Knutsson og af Jan Andersson.

De undersøgte materialer består af et domstolsmateriale, som omfatter alle, der er dømt for mord, drab og grov vold (grov misshandel) i 1975, ialt 321 personer, og et tilfældigt (slumpmæssigt) udvalg på 10 % af personer, som er dømt for en række mindre alvorlige voldsforbrydelser, ialt 646. Disse 967 personer udgør det oprindelige domsmateriale. Dette materiale er siden blevet kompletteret med alle de røverier, som blev anmeldt i årene 1970, 1974 og 1979 (røverimaterialet) samt med visse politianmeldte voldsforbrydelser fra Stockholm år 1969, herunder også voldtægt, røveri og tasketyveri (våskryckning) foruden mord, drab og de forskellige grader af vold, som går fra »grov misshandel« til »ofredande« (Stockholmsmaterialet). I Stockholmsmaterialet indgår også en sekundæranalyse af *Leif Lenkes* gamle materiale, som han selv tidligere har rapporteret om (Våldsbrottsligheten i Stockholm, 1974).

Alle materialerne har været underkastet kvantitative og reproducerbare analyser. Domstolsmaterialet har i et vist omfang og med begrænsede formål tillige været underkastet kvalitative analyser, jfr. f. eks. kapitel 4.

Som vejledende grundlag for bedømmelsen af det foreliggende arbejde anvendes

her og i det følgende *William H. Sewells* kriterieliste for videnskabelig adækvans (*Rural Sociology*, Vol. 30, 1965, s. 438—439) og *Stuart Carter Dodds* skala for re-producerbarhed (*The American Behavioral Scientist*, Vol. IX, no. 10, 1966, s. 3—19), således som de er modificeret af anmelderen i 1980.

Formålene med forskningen er klart angivet i Rapport 1984:1, s. 44 og i Rapport 1984:2, s. 22, hvor der står: »Det har inte varit vår avsikt att med undersökningen ge en uttömmande beskrivning av hur, när och var våldsbrott sker. Meningen har först och främst varit att beskriva våldsbrottsligheten utifrån teoretiska utgångspunkter, och försöka förklara den. Förhoppningsvis kan detta leda till en diskussion om möjligheterna att förebygga våld.«

Samtlige de spørgsmål, som Kühllhorn, Knutsson og Andersson således har påtaget sig at behandle, er taget op af forfatterne i et eller flere af de forannævnte kapitler.

Den teoretiske orientering er bred, men med hovedvægten på indlæringsteori, frustrations-aggressionsteori og subkulturteori. Disse teorisæt udtømmer ikke emnet; men de er adækvate, og de refereres og diskuteres på rimelig måde, men undertiden lidt tyndt, af Eckart Kühllhorn. Et enkelt sted (s. 68 i rapport 1) går han så let henover tidligere forfattere, at det ser ud, som om han tillægger *Albert Cohen* (1955) faderskabet til *Robert Mertons* teori (1938 og senere formuleringer), som Cohen netop er kritisk overfor. Det er Mertons mere end Cohens teori, *Cloward & Ohlin* (1960) har revideret og videreført.

Rapporten rummer mange hypotetiske formuleringer, implicitte hypoteser, tentative generaliseringer og forklaringsmodeller til diskussion på grundlag af de analyserede materialer, og diskussionerne må vel nærmest siges at munde ud i en eller to udtrykkeligt formulerede grundhypoteser. Det er i hvert fald sådan, jeg opfatter Kühllhorns hypotetiske model på siderne 252—254, der peger på to udviklingstendenser i samfundet, som i særlig grad svarer for udviklingen i volds kriminaliteten.

Den første og den efter Kühllhorns mening vigtigste er udviklingen til et højkonsumentsamfund, der indirekte påvirker volds kriminaliteten dels gennem at øge mulighederne for ejendomsforbrydelser, som igen drager voldsforbrydelser med sig, dels ved at gøre sig gældende på alkoholforbrugets område, hvor stigninger fører til øget illegitim vold i samfundet.

Den anden bygger på en generalisering, hvorefter der er sket en øgning i den subkulturelle vold.

Kühllhorn definerer volden i en gruppe som subkulturel, hvis gruppen er henvist til med eller uden vold at regulere sine konflikter indadtil og udadtil ved hjælp af et mere eller mindre privat justitsystem, f. eks. og navnlig fordi gruppen hovedsagelig ernærer sig ved illegitim virksomhed, smugleri, stofhandel, hælerivirksomhed m. v. og derfor ikke kan gøre brug af politiet og retsapparatet eller andre legitime konfliktløsningsorganer.

Derimod mener han ikke, at udviklingen i retning af storsamfund (storbysamfund?) er med til at øge volden som helhed. Den navnlig tidligere mere eller mindre legitime vold i »normale« primærgrupper (familie, skole, arbejdsplads) er mindsket som følge af udviklingen henimod det mindre tætte storsamfund siden 1930erne og 1940erne. Denne mindskning giver intet udslag i kriminalstatistikken,

fordi anmeldelsesfrekvensen for denne type vold altid har været lav. Til gengæld er den kriminelle, subkulturelle vold kommet til i højere grad, og den giver udslag i kriminalstatistikken og bidrager altså til stigningen i den registrerede kriminalitet.

Foran er der kort redegjort for den undersøgte befolkning, de anvendte datas beskaffenhed og indsamling, herunder samlingen. De kvantitative data er fremstillet i tabeller og figurer. De kvalitative data fortrinsvis som grundlag for klassifikation, typologi, eksemplifikation og illustration.

Kontrol med resultaterne er fortrinsvis søgt opnået gennem sammenligning med andre materialer, f. eks. hidrørende fra den officielle statistik og/eller andre undersøgelser.

Der er tydeligt gjort opmærksom på materialernes forskellige mangler, og alle fund er sat i relation til de generelle problemområder, de vedrører, og der er, som antydnet i det foregående, lagt hovedvægt på deres teoretiske implikationer.

Sammenfattende konkluderer rapporten side 254, at man ikke for at mindske voldskriminaliteten bør søge tilbage til samfundsformer med stærk informel social kontrol. Man bør i stedet fortsætte med at udvikle et samfund, der ligestiller primærgruppernes medlemmer indbyrdes. Det, der er behov for, er en sænkning af konsumtionsniveaut, specielt når det gælder alkoholforbruget.

Selv om anmelderen i store træk kan være enig i denne rapports generelle forklaringsmodel, er jeg ikke helt parat til at acceptere, at den netop citerede kriminalitetsforebyggende konsekvens er den eneste eller blot den mest væsentlige eller praktiske af de forskellige konsekvenser, man kunne drage på grundlag af denne meget spændende og relevante rapport. Andre landes kriminalpolitikere behøver vel heller ikke at drage samme konsekvenser for deres lande som svenskerne for Sverige; men uanset hvilket nordisk land, det drejer sig om, kan der herefter næppe føres nogen kvalificeret debat om voldsforebyggelse uden om denne forskningsrapport fra BRÅ.

Preben Wolf, Københavns Universitet

Gerd Benneche, Barnevernet i Norge. Universitetsforlaget 1983, 315 sid.

E. Seip Flaatten och M. Sandbæk, Barnevern — barnas vern? — en undersøkelse av 233 barnevernsklienter i Oslo. Universitetsforlaget, Oslo 1982, 311 sid.

Gerd Benneche, försteamanuensis i rättslära vid Østfold Distrikthøgskole, har tidigare utgivit åtskilliga skrifter rörande den offentliga barnavården, varav den tidigaste, »Rettsikkerheten i barnevernet«, utkom på Universitetsforlaget 1967. Tre år dessförinnan hade min doktorsavhandling »Förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande mot asocial ungdom« (Lund 1964) utkommit av trycket. Jag har under de efterföljande åren utgivit ett flertal större eller mindre skrifter, som på skilda sätt och i varierande omfattning berör den offentliga barnavården eller närliggande socialförvaltningsrättsliga frågor.

Centrala moment i såväl Gerd Benneches som mitt författarskap utgör förutsättningarna för ingripande enligt respektive barnavårdslagar samt i samband därmed frågor avseende bevisstyrkekrav, bevisvärdering och val av lämplig lagtolkningsstil. Det framgår av Benneches redogörelse i den nu anmälda skriften (s 50 ff), att

förutsättningarna (rekvisiten eller »ingreppsindikasjonene») är i stort sett lika vagt utformade i den norska barnavårdslagen som i dess närmaste svenska motsvarighet, lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (SFS 1980:621). Såväl i Norge som i Sverige synes ha förekommit en extensiv tolkning av resp lagtexter bl a i det hänseendet, att barnavårdsorganen stundom ingripit, innan den av lagtexten förutsatta skadan eller faran ännu har hunnit manifestera sig. Jag vill instämma med Gerd Benneche, som framhåller (s 51): »Jeg har stor forståelse for realiteten i denne praksis, men det hadde vel vært rimelig att man i løpet av de 30 år loven har vært i virksomhet, hadde bedt om å få endret ordlyden.« Likartade påpekanden för den svenska rättens vidkommande saknas icke. Helt allmänt är det ägnat att undergrava respekten för lagtext, om denna får kvarstå oförändrad, under det att praxis banar sig andra vägar. Väl att märka bör lagstiftningsmaskineriet kunna fungera relativt smidigt i Norge och Sverige.

Benneches framställning om »Prinsipp for bevisvurdering og lovtolkning« (kap 6) tillhör de mest intressanta avsnitten i boken (s 170 ff). Helt allmänt bör väl gedigna bevisstyrkekrav upprätthållas inom socialförvaltningsrätten, då fråga är om tvångsingripanden. »Er nemnda«, skriver emellertid Benneche, »i kvalifisert tvil om fakta, skal den bygge på den løsning som den mener tjener barnets beste«. Det är dock, som författaren så riktigt påpekar, dessvärre »sjelden slik at nemnda kan være sikker i spådommen om hva som tjener barnet best«.

För egen del hyser jag betänkligheter mot att låta bevisvärderingen i någon större omfattning styras av vad som nämnden förmenar utgöra »barnets bästa« eller rentav »barnets sanna bästa«. Lokutionen är ytterst diffus och på intet sätt ägnad att kompensera den påtagliga defekt i bevishänseende som rimligen måste utmärkas med orden »kvalifisert tvil om fakta« (kurs här). Ej heller låter sig rätt gärna situationer, som ger utrymme åt *sådan* tveksamhet i fråga om bevismaterialets validitet, bemästras med hjälp enbart av en hänvisning till »vurdering av barnets helhetssituasjon«. Hänvisning till en helhetsbedömning tenderar att antaga karaktären närmast av en trollformel i olika sammanhang.

Däremot är jag helt enig med Gerd Benneche om att den omständigheten att en tilltalad har blivit frikänd i ett brottmål om barnmisshandel ingalunda behöver innebära, att ett ingripande av barnavårdsnämnd är uteslutet (jfr s 174 f). Förutsättningarna för fällande straffdom och för ingripande enligt barnavårdslagstiftningen sammanfaller icke helt, vilket jag i skilda sammanhang utförligt utvecklat. (Se t ex *Bramstång*, Den offentliga barnavården, 3 uppl Uppsala 1978, s. 45 ff.) Även detta förhållande står dock klart utan att den sk helhetsvärderingen behöver tillgripas som ett saliggörande universalmedel. Jag vill allmänt instämma i Gerd Benneches förmodan, att »strengere krav til vedtakenes begrunnelse vil antakelig tvinge fram en mer bevisst bevisvurdering og et skarpere skille mellom fakta og skjønn« (s 177).

Vid diskussionen om tolkningen av förutsättningarna för socialförvaltningsrättsliga tvångsingripanden intager tveklöst frågor om *legalitetsprincipens* ställning och innebörd en central plats. Skilda meningar förfäktas härvidlag av företrädare för behandlingsideologien och rättssäkerhetsideologien. Spänningsförhållandet mellan dessa båda betraktelsesätt kommer till uttryck både då det gäller rättsreg-

lernas utformning samt deras tolkning och tillämpning. Medan företrädare för den förra ideologien pläderar för elastiska rekvisit och en extensiv (utvidgande) tolkning, förfäktar de senare fördelen med tydligare regler samt nyttjandet av en restriktiv (begränsande) tolkningsstil i tveksamma fall. De norska lagförarbetena innehåller lika litet som de svenska ett klart ställningstagande till legalitetsprincipens betydelse, ej heller till frågan om rekommendabel tolkningsstil (s 178 f). En dylik (relativ) tystnad från lagstiftarens sida måste betraktas som huvudregeln i normgivningssammanhang.

För egen del hyser jag sympati för Gerd Benneches inställning, då hon varnar för att låta en »helhetsbedömning« resultera i att »lovens grenser forsvinner til fordel for en konsekvensorientert hensiktsmessighetsvurdering« (s 179). Däremot har jag svårt att förstå, att omsorgsfullt formulerade ingripandeförutsättningar skulle behöva äventyra möjligheten att uppnå »den sociale målsetting« i en rättsstat. Mot bakgrund av svenska förhållanden och erfarenheter inom rättsområdet ställer jag mig även en aning tvivlande till förhoppningen att via *lagmotiven* kunna verksamt dirigera rättstillämpningen i en någorlunda enhetlig riktning. För den som i likhet med Gerd Benneche och undertecknad näppeligen vill rekommendera en »sterkt utvidende lovtolkning« (s 181) på detta från integritetsynpunkt känsliga område måste dock en någorlunda klar författningstext framstå som ett prioriterat önskemål. Gerd Benneches inställning till normgivningstekniska spørsmål liksom till beviskrav och val av tolkningsstil förefaller präglad av en viss osäkerhet. Detta hindrar icke, att åtskilliga av hennes synpunkter framstår som realistiska, välavvägda och intresseväckande. (Se exempelvis beträffande intresseavvägning m m s 183 ff.) Det sedan länge välbekanta förhållandet att en fosterhemsplacering ingalunda kan betecknas som en riskfri patentlösning belyses av ett flertal undersökningar både i Norge och i andra länder (s 188).

I denna presentation har jag endast kunnat vidröra några få men väsentliga punkter i Benneches arbete, som utgör en samlad framställning av regelsystemet i den norska offentliga barnavården, vars organisation, beslutsprocess, besvärsinstitut samt möjlighet till domstolsprövning behandlas på ett klargörande och intresseväckande sätt.

Ellen Seip Flaattens och Mona Sandbæks arbete kan betraktas som ett värdefullt komplement till Benneches fylliga presentation av *rättsreglerna* och tillämpningens problematik. Förstnämnda verk synes vara att betrakta som ett specimen mera inom det nya ämnet *socialt arbete* än som ett rättsvetenskapligt sådant inom disciplinerna socialrätt eller offentlig rätt. Det rymmer inslag av socialstatistik, social metodik, socialpolitik och sociologi samt bygger på en vid Oslo barnevernskontor under 1978 företagen undersökning. Ändamålet med denna säges vara »at de økte kunnskapene om klientenes liv kan brukes til å utvikle metodene innenfor dette feltet av sosialt arbeid, slik at klientenes behov kan møtes på en bedre måte« (s 13). Ävenledes belyses, huru de till buds stående åtgärderna användes och fungerade, varifrån initiativet till ett ingripande kom m m.

Ett från principiell socialrättslig synpunkt givande avsnitt berör förhållandet mellan frivillighet och tvång (s 126 ff), som innefattar mera komplicerade frågeställningar än många från början vill föreställa sig. »Det er«, som författarna

understryker, »viktig å være klar over de elementene av tvang som fins også der plassering har skjedd med samtykke«. En omplacering på *formell* frivillig grund kan vid en nærmere undersökning visa sig i *realiteten* innebära en ren fiktion; i själva verket har möjligheten att använda tvång nyttjats som ett effektivt påtryckningsmedel för att uppnå »samarbetsanda« hos berörda enskilda individer. Problemet är brännande även för den svenska socialförvaltningsrätten.

Efter att ha tagit del av undersökningen torde läsaren finna de i 7 kap (s 222 ff) redovisade konklusionerna värdefulla. Bland dessa må speciellt beröras den flerstades omfattade åskådningen, att upprepade förflyttningar mellan olika omsorgspersoner kan vara skadliga för barnen: »Når vi har sett at barnevernets barn ofte har en urolig oppvekst bak seg allerede før henvendelsen, må stabilisering være et viktig mål for barnevernets arbeid. Dette målet er i liten grad blitt innfridd. Ved flere anledninger har det vært påpekt at mange av barnevernets barn lever en pendeltilværelse mellom hjemmet, ulike institusjoner og/eller fosterhjem.« (S 224.)

Det ovan anförda äger samband med de sk separationsproblemen, vilka mer och mer blivit uppmärksammade. Enligt min mening förtjänar emellertid understrykas, att de med förflyttningar förenade vådorna ingalunda blott bör beaktas, då fråga är om flyttning av barn från ett fosterhem (den svenska termen lyder numera »familjehem«) till ett annat utan även — och detta icke minst! — då fråga blir om barnets skiljande från dess (låt vara icke helt klanderfria) hemmiljö/ursprungsmiljö. Den därmed förenade risken, som ingalunda förtjänar att negligeras, talar enligt mitt förmenande till förmån för en i tvacksamma fall restriktiv tolkning av förutsättningarna för tvångsingripande på grund av brister i hemmiljön. I samma riktning talar åtskilliga andra argument, som i detta sammanhang icke må närmare utvecklas. (Jfr *Bramstång* Missbruk och hemfallenhet, Lund 1975, s 39 ff.)

Sedan författarna berört frågor rörande bl a värdet av stabilitet, koordinering av åtgärderna, organisering av barnavårdsverksamheten, snabb ärendebehandling kontra grundlighet samt uppföljning av klientarbetet på längre sikt, lämnas några beaktansvärda synpunkter på rapportskrivning (s 242). Från forskningssynpunkt är det, uttalar författarna bl a, en klar brist att den skriftliga nedteckningen av arbetet är så osystematisk och föga enhetlig som vi har funnit vid vår genomgång. Ännu viktigare är det måhända, att rapporterna på detta sätt icke blir det nyttiga led de uppenbart kan utgöra i en väl genomförd ärendebehandling. Klarare instruktioner rörande innehållet i rapporter och journaler efterlyses.

Avslutningsvis återvändes till den redan i rubriken »Barnevern — barnas vern?» uttryckta frågeställningen samt lämnas synpunkter på tillvägagångssätt vid förverkligandet av målsättningen samt infriande av de stora, i begreppet liggande förväntningarna. Bl a kräves koordinering och samarbete över sektorsgränser i långt större grad än vad fallet är idag. »Vi tror«, heter det, »en utvikling på dette feltet er helt avgjørende for at barnevernet skal ha mulighet til å være et barnas vern.«

Då forskning och seriöst författarskap inom socialförvaltningsrätten förekommer i begränsad omfattning, finnes anledning att hälsa de ovan anmälda skrifterna välkomna samt uttala en önskan, att de måtte inspirera till ytterligare bearbetningar av detta fält.

Gunnar Bramstång

I. *Anagnostopoulos: Haftgründe der Tatschwere und der Wiederholungsgefahr* (§§ 112 Abs. 3, 112 a StPO). Verlag Peter Lang, Frankfurt a/M 1984.

I Danmark plejer man at sondre mellem retshåndhævelsesarresten og de øvrige varetægtsgrunde. A. behandler imidlertid retshåndhævelsesarresten og gentagelsesfaren i tysk ret, idet disse to varetægtsgrunde — i modsætning til de klassiske varetægtsgrunde — ikke er begrundet i hensynet til den begåede forbrydelses opklaring og fortølgningen af den skyldige. A. er græker, men der er ikke tale om falsk varebetegnelse, når afhandlingen er skrevet på tysk. Det er en overordentlig grundig analyse, der inddrager såvel kriminalpolitiske som kriminologiske synspunkter, ligesom der peges på retspolitiske alternativer.

E. S.

Birgit Petersson: »Den farliga underklassen«. *Studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige*. Acta Universitatis Umensis 53, Umeå 1983.

De mere eller mindre besiddelsesløse befolkningsgruppers vækst var et dominerende træk i befolkningsudviklingen i 1800-tallets Europa. Og overvejelser over hvorledes man skulle forholde sig til disse grupper indgik som et meget væsentligt element i tidens samfundsdebat. I den foreliggende bog vil Birgit Petersen (BP) se på den svenske debat herom. Det er hendes indfaldsvinkel, at frygten for at underklassen skulle lave revolution — at den var farlig — dominerede debatten. Men BP standser ikke ved debatanalysen. Hun undersøger også frygtens berettigelse gennem næranalysen af kriminalitet og livsvilkår i udvalgte lokalområder. Det er med andre ord et omfattende og spændende projekt, som går på tværs af traditionelle skel mellem lokal- og landshistorie, og mellem politisk historie/retshistorie og så socialhistorie/bevidsthedshistorie.

Debatten om det sociale spørgsmål følges såvel på landsplan som i udvalgte sogne gennem »sockenstämmo« protokoller.

På landsplan er en stor del af debatten knyttet til arbejdet med at udarbejde de love, som regulerede underklassens liv. Det var bestemmelser om arbejdstvang for tyende, regler om gårddeling og oprettelse af husmandssteder, hvor især »statar« systemet var omdiskuteret, og det var fattiglovgivning, folkeskolelovgivning og lovgivning om brændevinsbrænding. Herudover diskuteredes det sociale spørgsmål livligt i pressen og litteraturen, bl. a. af tidens kendte forfattere Geijer og Almqvist. I 1840'erne gennemførtes reformer på de fleste af de nævnte lovgivningsfelter, og i perioden her op til var debatten meget intensiv. I 1850'erne og begyndelsen af 1860'erne ophørte den næsten for så at bryde ud igen i de alvorlige misvækstår i slutningen af 1860'erne.

Af debattens blandede meningsudbrud lader der sig udskille nogle ideologiske og politiske hovedsynspunkter. Et *konservativt* som betragtede underklassen som laverestående og mindre begavede mennesker. Debattører af denne opfattelse ønskede rent repressive tiltag — øget politi, kontrol og regulering af underklassens liv. En anden gruppe debattører var inspireret af *romantikken*s syn på folket som værende »natures børn« og dermed mere renhjertede og følsomme — men intellektuelt underlegne. Politisk gik disse oftest ind for en konservativ patriarkalisme; de øn-

skede at kontrollere underklassen ved at fastholde og styrke de patriarkalske relationer — dvs. både kærlighed og tugt — mellem underklassen og dens arbejdsgivere. Endelig forekom i debatten en *demokratisk* holdning til de besiddelsesløse, som fandt at de burde betragtes som individer og være retligt ligestillede med overklassen. Denne opfattelse herskede oftest i liberale kredse, hvis grundliggende ønske var et friere arbejdsmarked. Dette skulle udvirkes ved at give arbejdskraften større bevægelsesfrihed og ved friere husmands- og tyendelove. Herudover ville de liberale støtte underklassen med forskellige former for hjælp til selvhjælp som spare- og sygekasser og skoler. Også de meget få socialistiske debattører havde et demokratisk grundsyn.

Det var imidlertid kendetegnende for samtlige debattører, bortset fra de få socialistiske, at ingen ville antaste den eksisterende samfunds- og klassestruktur med deres forslag. De ville blot bøde på dennes værste konsekvenser.

BP finder som nævnt, at frygten for de lavere klasser var et grundtema, men det drejede sig vel at mærke om frygt i meget bred forstand. En egentlig rædsel for underklasseoprør forekom ganske vist, men især i den tidligste debat, og her i form af frygt for et meget fjernt fremtidsperspektiv, hvor et industriproletariat som det engelske havde udviklet sig. Underklassens vækst ansås ifølge BP først og fremmest for at være en økonomisk og moralsk trussel. Proletariseringen ville, mente man, medføre stigende arbejdsu villighed, kriminalitet, løsgængeri, tiggeri og drikkeri. Det er imidlertid et spørgsmål, om det er rimeligt at kalde dette for rædsel for underklassen. Er det ikke blot overvejelser over den økonomiske rationalitet i forskellige former for samfundsstyring?

Debatten på sogneplan beskrives på grundlag af »sockenstämмо« protokollerne fra Genarp, Lyngby og Gödelöv sogne i Malmø-området (»sockenstämman« ligner i deres form det danske bystævne, men dækker hele sognet. I 1800-tallet tildeltes de mange administrative opgaver af staten). Det fremgår, at frygten for underklassen på dette lokale plan var mere jordnær og udelukkende økonomisk og moralsk. Den økonomiske frygt viste sig især i »sockenstämman« bestræbelser på at kontrollere indflytningen til sognene. I flere tilfælde nægtedes ikke-besiddende personer fast ophold i sognet af frygt for, at de senere skulle få behov for fattighjælp, som sognet skulle udrede. Denne særlige måde at føre fattigpolitik på ses iøvrigt i næsten identisk form hos de danske sogne-fattigkommissioner. Den moralske 'frygt' for underklassen fremgår af lokale forbud mod overdådig livsførelse og stramme ordensbestemmelser samt bestræbelser på at begrænse salget af brændevin. Imidlertid lykkedes hverken indflytningskontrollen eller begrænsningen af drikkeriet særlig godt, fordi bøndernes og godsejernes behov for arbejdskraft og økonomiske interesser i brændevinsbrænding trak i den modsatte retning.

Hvorledes stemte landsdebatten og den lokale debats opfattelser af underklassen så overens med virkeligheden? Til at belyse dette spørgsmål har BP foretaget en omfattende statistisk behandling af fortegnelser over de pådømte forbrudelser i Malmø-området, samt lavet en næranalyse af en decideret fattigbøseættelse, »Lyngby slätter« i Lyngby sogn i Malmø-området.

BP kommer ikke med nogen egentlig begrundelse for valget af købstaden Malmø samt de fire omkringliggende herreder som undersøgelsesområde, men hun nævner,

at i selve Malmø voksede befolkningen stærkt i perioden, ligesom der forekom en begyndende industrialisering. Senere blev Malmø-området et af Sveriges mest radikale i politisk henseende. Imidlertid viser hendes sammenligninger af forbrydelseshyppigheden Malmøhus len (hvoraf Malmø-området er en del), og så hele Sveriges, at lenets frekvens lå under landsgennemsnittet (s. 97).

BP har valgt at undersøge perioden 1865—69, hvor kriminaliteten skulle være ekstra høj som følge af de hårde misvækstår i 1868—69.

Den indgående statistiske behandling af bøde- og fangefortegnelserne giver mange interessante informationer — om variationer i forbrydelsesmønstret mellem land og by, mellem normale år og nødår, indenfor de enkelte arter af forbrydelser og i forskellige sociale grupper. I forhold til bogens centrale problematik er det væsentligste resultat, at underklassen ikke kan siges at være mere kriminel end resten af befolkningen. Derimod begår underklassen andre former for kriminalitet end den mere besiddende del af befolkningen. Først og fremmest begås tyverierne af de lavere klasser, men også forbrydelser som gadeuorden og drikkeri kendetegner deres forbrydelsesprofil. De besiddende klassers forbrydelsesmønster er til gengæld præget af lovovertrædelser som forsømmelse af medborgerlige pligter og forsømmelse af almindelige forskrifter (f. eks. påbud om tinglæsning af visse forhold). Det er iøvrigt et irritationsmoment ved fremstillingen, at dette hovedresultat ikke fremgår af de opstillede tabeller. Det skyldes, at de sociale hovedgrupper BP opdeler befolkningen i ikke i tilstrækkelig grad udskiller underklassen fra de besiddende dele af befolkningen. I stedet er hovedgrupperne så underopdelt i teksten. Denne fremgangsmåde gør til tider fremstillingen uoverskuelig og tung.

På trods af underklassens særlige forbrydelsesmønster mener BP dog ikke, at dens kriminalitet kan siges at udgøre nogen trussel mod det etablerede samfund, dertil er forbrydelserne alt for få og ubetydelige.

I den sidste undersøgelse ser BP på en enkelt fattigbøsættelse, Lyngby Slätter. Gennem erindringsmateriale belyses beboernes livs- og arbejdsbetingelser som fleksibel arbejdskraftreserve for bønder og godsejere, og deres forbrydelsesmønster undersøges. Det viser sig, at deres fattigdom er stor, og at der begås flere småtyverier her end andre steder, men hovedindtrykket er også ved denne undersøgelse, at underklassen ikke udgør nogen trussel — ikke er farlig.

Det samlede resultat af undersøgelsen er altså, at såvel landsdebatten som sogneforsamlingernes overvejelser var præget af frygt for underklassen, men samtidig har såvel undersøgelsen af kriminaliteten som næranalysen af fattigbøsættelsen vist at frygten var ubegrundet.

I det afsluttende kapitel søger BP at opstille nogle forklaringer på denne modsætning. Underklassens manglende oprør skyldtes ikke, at de manglede årsager hertil, for elendighed, klasseforskelle og social uretfærdighed forekom til overmål. Årsagen ser BP i stedet deri, at revolutionære socialistiske ideer var meget lidt udbredte i Sverige på dette tidspunkt, og at de ikke var nået ud til de forarmede masser i landsbyerne. Men hvorfor frygtede overklassen så alligevel underklassen? BP mener, at årsagen må ses i den vakkende politik som førtes overfor underklassen. Man svingede mellem en konservativ patriarkal politik, og en politik inspireret af de nye liberale ideer. Denne uenighed og ambivalente politik affødte

en usikkerhed om fremtiden, som befordrede en sæsten psykotisk frygt for en ukontrolleret og farlig underklasse.

Trods disse forklaringer synes jeg man står tilbage med en vis tvivl om undersøgelsens hovedkonklusion. Kan det være rigtigt, at de ledende lags holdning til underklassen var domineret af en ubegrundet frygt? Jeg har allerede problematiseret den vide definition af frygt BP benytter, og valget af Malmø-området som undersøgelsesområde med dets kriminalitet under gennemsnittet. Disse forhold peger på, at modsætningen måske er trukket lidt for hårdt op.

Herudover synes jeg imidlertid, at BP accepterer debattørernes udsagn alt for ukritisk. Forestillingen om underklassens mulige farlighed kan åbenbart begrunde såvel konservativt patriarkale som liberale forslag til samfundsstyring. Dette leder tanken hen på om påberåbelsen af underklassetruslen nu også altid er helt oprigtigt ment. Det var ønskeligt om BP havde gjort noget mere for at finde mere håndfaste udslag af denne frygt, og især udslag som gik på tværs af de kontante økonomiske interesser, der lå bag liberalismen og den konservative patriarkalisme. Netop undersøgelsen af »sockenstämmans« praktiske politik synes jo at vise, at forbud mod tiggeri og indflytningskontrol ikke var gennemførlige i det omfang de krydsede økonomiske interesser i sognet.

Disse kritiske bemærkninger til konklusionen bør imidlertid ikke afholde nogen fra en læsning af bogen. Den brede oversigt over debatten om det sociale spørgsmål i såvel litteratur, presse og rigsdagsdebat, som på sogneplan, er interessant at læse, og især redegørelsen for de menneskesyn, der lå bag de konkrete handlingsforslag, er af stor betydning for at forstå 1800-tallets underklassepolitik. Ligeledes er undersøgelsen af kriminaliteten i Malmø-området solid forskning, som giver en mængde informationer om kriminalitetens karakter i perioden op til det industrielle gennembrud.

Tyge Krogh, Rigsarkivet, København

Hans Dieter Schwind & Alexander Böhm (red.): Strafvollzugsgesetz. Walter de Gruyter Berlin 1983. ISBN 3-11-007508-3. XX + 677 s. DM 228.

Den brd-ske straffuldbyrdslov (StVollzG) trådte i kraft 1977-01-01. Ud fra de første 6 års erfaringer har 15 forfattere med en bred praktisk og teoretisk baggrund udarbejdet denne »Grosskommentar«. Redaktørernes mål har været at gøre fremstillingen praksisnær. De har derfor valgt forfattere fra forskellige dele af BRD og af systemet, som selv har eller har haft ansvaret for anstalter. Loven har 201 §§, der dækker næsten alle sider af fangselivet. Af særlig interesse fra en kriminologisk synsvinkel er § 166, der gør det til en pligt for fængselsadministrationen at understøtte den praksisorienterede kriminologiske forskning. — Kommentarerne til de enkelte bestemmelser er velskrevne, klare og overskuelige. De er gennemgående delt op i tre afsnit med henholdsvis (I) almindelige henvisninger, (II) uddybninger af paragraffernes enkelte led, og (III) typiske eksempler fra fuldbyrdelsens hverdag. — Udgiverne beklager, at reformen af 1977 ikke har medført en hurtigere ændring af systemet bort fra »Verwahrvollzug« og frem til »Behandlungsvollzug«. — I øvrigt afspejler enkeltkommentarerne på glimrende måde vanskelighederne

ved at føre de velmente og -klingende prinsipper ud i virkeligheden. Kravene til disiplin i dagens fængsler skal ikke svare til gårdsdagens i kaserne. Men fangerne må ikke bære RAF's emblemer; blandt andet af hensyn til personalets følelser. Fangerne har ret til uhindret korrespondance, men anstaltslederen kan forbyde korrespondance med medlemmer af organisationer, hvis mål det er at få fangerne til at aktionere. De kan også forbyde ægteskabssvindlere at korrespondere med kvinder. O. s. v., o. s. v. — Alt i alt en særdeles interessant kommentar.

Vagn Greve, Københavns Universitet

Else Christensen: Vold-Ties ikke ihjel — en bog om vold mod kvinder i parforhold.

Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. København 1984, 136 s. ISBN 87-17-05209-2.

Boken er et resultat av et oppdragsarbeide som skulle følge, beskrive og evaluere etableringen av kriseboliger Dannerboligene ved Kvindecntrret i København. Den bygger på forfatterens som er psykolog, erfaring som medarbeider i Dannerboligene i 2 år. Boken har til hensikt å belyse to hovedtemaer, vold i parforhold og arbeidet i et krisesenter for kvinner.

Tre oppdiktete livshistorier brukes for å trekke fram likhetene ved voldsramte kvinners livssituasjon, som forfatteren påpeker i virkeligheten ofte ligner hverandre til forveksling. Videre behandles spørsmålet om hvorfor ikke kvinnene forlater sine voldelige menn ved å drøfte indre, ytre og mellommenneskelige barrierer mot å bryte ut av forholdet. Til slutt gis en beskrivelse av Dannerboligenes hjelpetiltak og en evaluering av dem.

En kvalifisert gjetning går ut på at mer enn 10 000 danske kvinner mishandles av sine menn. Når omfanget er så stort er det ikke å vente at man finner mange spesifikke kjennetegn som skiller denne gruppe kvinner fra andre kvinner. Denne antagelsen får støtte i det tallmateriale som forfatteren presenterer fra Dannerboligens årsrapport for 1982. Barn i krisesenter har vært i søkelyset fordi man har trodd at de er forsømte og vanskeligstilte. Her trekkar Else Christensen igjen fram likheten mellom disse barna og andre barn. Etter hennes skjønn er det kun 15—20 % av barna i Dannerboligene som har atferdsmessige problemer. Sammenlignet med at 10—20 % av vanlige skolebarn i København er behandlingstrengende, blir ikke det noen oppsiktsvekkende høye tall.

Barrierene som hindrer kvinnene i å forlate sine voldelige menn deles som nevnt opp i tre typer, deres indre, ytre og mellommenneskelige barrierer. Det er etterhvert blitt godt kjent at samfunnets holdninger hindrer kvinner i å gjøre slutt på et voldelig forhold og at de praktiske barrierene er meget reelle. Det rapporteres at bolig-situasjonen er blitt forverret i Dannerboligens driftsperiode. Men forfatteren tilføyer ny innsikt i problematikken om vold i parforhold med en grundig og meget interessant analyse av de psykiske barrierer som hindrer kvinner i å forlate et voldelig forhold.

Denne tilnæmningen har ført til at boken får en terapeutisk orientering. Det settes fram forslag om at oppholdet i kriseboligene kombineres med deltakelse i terapi, der begge parter må delta.

Else Christensen gir en generell beskrivelse av Dannerboligene og viser hvordan den hjelp voldsramte kvinner kan få i kriseboligene er knyttet til den målsetting og den struktur som kvinnesentret i Dannerhuset har. Kriseboligene er nemlig bare ett aspekt ved Dannerhusets krisesenter. Organiseringen bak boligene er bygget på flat struktur, der arbeidet fordeles på 9 basisgrupper med 8—10 kvinner i hver gruppe. Boligene har ikke noe fast personale. En stram økonomi har ikke tillatt det, hvilket forøvrig passer godt med den ideologiske bakgrunnen. Arbeidet utføres av deltidsansatte medarbeidere og frivillige. Dette betyr at det kan være 30—50 kvinner som har vakt i løpet av en uke. Men et slikt gjennomtrekk og uensartete beslutninger som følger en så løs struktur sees som prisen som må betales ved den flate struktur hvor alle er ansvarlige for egen innsats. Dette oppmuntrer gamle beboere til å ta seg av de nyankomne og ser ut til å være vellykket på den måten. Men det krever en aktiv deltakelse og evne til selvhjelp av beboerne, som neppe alle makter.

Forfatteren drøfter hvor viktig det er at boligene har stramme inntakskrav. Hvis det ikke har vært fysisk vold som kvinnen er blitt utsatt for kan hun ikke komme. Kvinnene må også være friske i den forstand at de kan ta vare på seg selv og sine barn. Det er stadig press utenfra, noen ganger formulert som kritikk om at boligene bør stå åpne for andre nødlidende kvinner også.

Forfatteren evaluerer Dannerboligene og organiseringen av dem som relativt vellykkete. Forklaringen ligger etter hennes mening i den utfordring som arbeidet i et krisesenter er. I den mangel på utfordringer som det er i dagens samfunn blir det et gode å få delta både som beboer og vakt.

Det kan til slutt nevnes at bokens litteraturhenvisninger om mishandling av kvinner om krisesentre begrenses til danske publikasjoner. Men for danske lesere og andre vil nok denne boken, i hvert fall foreløpig, være boken om de danske krisesentrene ettersom Dannerboligene betraktes som prototypen på de 15 andre som finnes i Danmark for tiden.

Hildigunnur Ólafsdóttir, Reykjavik

Helga Müller: Der Begriff der Generalprävention im 19. Jahrhundert. Von P. J. A. Feuerbach bis Franz v. Liszt. Verlag Peter Lang Frankfurt a/M 1984. ISBN 3-8204-7991-0. XLV + 371 s. SFR 78.

Dagens debat om straffeteorier har som bekendt medført en øget interesse for den såkaldte klassiske strafferet. I denne forbindelse kan denne bog være af interesse. Den viser meget tydeligt, hvor forskellige opfattelserne af de centrale spørgsmål inden for strafferetten var i den klassiske æra. Forfatteren søger at sætte opfattelsen af straffeteorien i relation til opfattelsen af staten, af forbrydelsesbegrebet og af menneskebildet. Det sker gennem korte karakteristikker af nærmest leksikalsk karakter, som gør bogen anvendelig som håndbog. Til trods for den brede titel vedrører den næsten kun tyske forhold. Skandinavien optræder med et par titler i litteraturlisten, men derudover formentlig kun i et kort afsnit om Sveriges betydning for den tyske strafferetsdiskussion i det 19. århundrede. Baggrunden for dette kapitel er »... des Schweden Oersted...«!

Vagn Greve, Københavns Universitet

Nils Regner, Hans Regner & Göran Regner: Svensk juridisk litteratur IV 1971—1982. Norstedts Stockholm 1984. ISBN 91-1-837142-6. 432 s. Ca. 389 s.kr.

Denne bibliografi supplerer SJL I (1865—1956) og II (1957—1970) og erstatter III (1971—1978). Som forgængerne må de anses for uundværlige for enhver, der ønsker at orientere sig inden for den svenske retsvidenskab. Alene afsnittet om brottsbalken m. m. er på 27 sider og rummer omkring 1000 henvisninger. Dertil kommer de særlige afsnit om den historiske strafferet, strafferetsplejen, skattebrott o. s. v. — Man kan undre sig over, at kriminologi og kriminalpolitik er blevet samlet i ét afsnit. Viser det juristens opfattelse af kriminologi som videnskab? — Bogen synes at opfylde alle rimelige krav til præcision, om end også den må give op over for problemerne omkring nabosprogenes brug af a/c, p/b, ll/l, tt/t o. s. v.

Vagn Greve, Københavns Universitet

NY LITTERATUR

Nell Rasmussen, Vagn Greve & Lene Kielgast: Bibliografi over Nordiske Kriminalvidenskabelige Tidsskrifter og Årbøger 1878—1982. Jurist- og Økonomforbundets Forlag Kbh. 1984. ISBN 87-574-4390-4. 285 s.

Kriminalstatistikk 1982. Norges officielle statistikk B 464. Oslo-Kongsvinger 1984. ISBN 82-537-2057-2. 173 s. (Forbrytelser etterforsket. Reaksjoner. Fcngslinger.)

Politiets årsberetning 1983. Rigspolitichefen København 1984. 240 s. ISSN 0108-3376.

Tjänsteförslagsnämnd inom polisväsendet. Ds Ju 1984:9. 43 s. ISBN 91-38-08443-0. (Delbetänkande av 1981 års polisberedning.)

Richard E. Sykes & Edward E. Brent: Policing. A Social Behaviorist Perspective. Rutgers University Press, New Brunswick, New Jersey. 1983. xvii + 310 s. ISBN 0-8135-0971-8. (Vil blive anmeldt.)

Kriminalistisk Institut — Københavns Universitet 1983. Kriminalistisk Instituts stencilsérie nr. 23, København 1984. ISSN 0106-276 x. 94 s. (Red. af *Jorn Vestergaard*. Foruden beretningen artikler om kollektive enheders ansvar, forstadsliv og vold.)

Flemming Sørensen: Register-samfundet. Chr. Erichsens Forlag København 1984. ISBN 87-555-0968-1. 98 d.kr. 145 s. + diverse bilag. (Journalistisk skildring af »Danmark i Orwell-året«. Om de eksisterende registre, deres pålidelighed m. m.)

Gustav Henningsen: Fra heksejagt til heksekult 1484—1984. Gyldendal København 1984. ISBN 87-00-16882-3. 139 s. Rigt illustreret. (Skolebog. Hekseprocessernes historie beskrives i hovedtræk, og der gøres op med en række misforståelser. GH skrev doktordisputats om den spanske inkquisition.)

SOU 1984:59. *Näringsförbud.* ISBN 91-38-08387-6. 487 s. (Forslag om skærpet lovgivning.)

Torben Olsen: Kriminalitet og straf. Borgens forlag Kbh. 2. udg. 1982. ISBN 87-418-3259 0. 118 s. (Oversigt til skolebrug over myndighederne og deres arbejde. Litteraturvejledning m. m.)

Samme: Børn i Fængsel. 1983. ISBN 87-418-5510-8. 77 s.

Samme: Narkotika og kriminalitet. 1984. ISBN 87-418-6065-6. 75 s.

Samme: Vort politi. 1984. ISBN 87-418-6966-4. 71 s.